

**Gógánfa Települési Örökségvédelmi
Hatástanulmánya**

**Munkaközi
2019**

Gógánfa Települési Örökségvédelmi Hatástanulmánya (munkaközi állapot)

A kulturális örökség védelemével kapcsolatos szabályokról szóló a 68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet 14. mellékletben előírt tartalommal

Bevezetés

Ez az örökségvédelmi vizsgálat egy hatástanulmány részeként a vonatkozó jogszabályok, különösen a Kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. Törvény, és a 68/2018. (IV. 9.) Kormányrendelet, valamint az előbbiekkal összefüggésben a 314/2012. (XI. 8.) Korm. rendelet vonatkozó részeinek előírásai szerint készült.

A tanulmányhoz felhasználásra kerültek korábbi vizsgálati anyagok (különösen e sorok írói által jegyzett Településképi arculati kézikönyv szövegei), rendezési tervek, a történeti, régészeti, művészettörténeti szakirodalom, és különféle adatbázisok anyaga (Arcanum, Miniszterelnökség).

A meglévő adatokat helyszíni bejárás során (2018. október) ellenőriztük, és a jogszabályi előírásnak megfelelő tartalommal a feladathoz igazított formába foglaltuk. Az utóbbi forma megengedett, indokoltan, az érthetőséget segítően, és hiánytalanul vonja össze a 68/2018. (IV. 9.) Kormányrendelet 14. melléklete összetartozó tartalmi elemeit, s azokat közös fejezetben fejt ki.

A hatástanulmány készítői egyúttal nyilatkoznak arról, hogy a tanulmány készítéséhez szükséges képesítéssel, gyakorlattal és szakértői jogosultággal rendelkeznek, szerepelnek a Miniszterelnökség által vezetett Műemléki szakértői névjegyzékben műemléki szakértőként (műemléki érték dokumentálása).

Budapest, 2018. december 7.

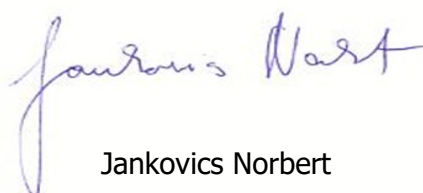
Batizi Zoltán
régész, régész
szakértő

szakértői sz.: 17-003

Máté Zsuzsanna
építész, műemléki
szakértő

szakértői sz.: 21-0073

Jankovics Norbert
művészettörténész, régész,
műemléki szakértő

szakértői sz.: 21-0016

1. Örökségvédelmi vizsgálat

1.1.A település történeti leírása- Természeti, tájhasználati, településhálózati és településszerkezeti összefüggések, táj- és településtörténet

Gógánfa a Marcal folyó medencéje alkotta kistáj déli, a folyó kisebb vízhozamú, eredéshez közeli részén, fekvő település. A Marcal-medence hazánk óceáni éghajlati hatású területén található, amely a többi, szomszédos területhez képest átlagosan nagyobb és egyenletesebb eloszlású csapadékot, és alacsonyabb hőmérsékletet is jelent. A völgyet, így a település határát is a lejtőkkel határolt sík, magas talajvízállású termőterületek jellemzik. Bár a talaj minősége nem a legjobb, de az állandó vízjárás, és az enyhe mikroklíma az őskor óta folyamatosan vonzották a megtelepedő embert.

A régészeti leletek tanúsága szerint ugyan a település csaknem folyamatosan lakott volt a mai falu történetének kezdetei az írott források hiány miatt alig ismertek. Az Árpád-kor elején, a 11. században, a falu szemben később jellemző állandóságával még sokáig „mozgó” település volt. Egy adott területen vándorolt, és költözött a lakosság, ebből alakult ki később a falvak külterülete. Az állandóságot 1100 tájától egyre inkább a templom és a temető jelentette, amely azután a falu szakrális, eszmei és igazgatási központjává vált. Ezzel magyarázható, hogy a települése bel-, és külterületén is több középkori régészeti lelőhely ismert, amelyek mind azonosak lehetnek a legkorábbi Gógánfa helyével.

A középkorban használt Gógánfalva név formája árulkodik annak egykori eredetéről, amely az 1280 körül élt tulajdonosnak, Gógán comesnek állít emléket. A Gógánfalvai család más középkori iratban nem szerepel, de későbbi, 16. századi források erősítik a feltételezést, hogy egykor létező személyről és családról van szó. A középkori fejlődés békés évszázadainak a török Hódoltság vetett véget. Először a Balaton északi partját 1548-ban végigpusztító törökök dúlták fel a környékbeli falvakat, de a sümegi vár kvázi végvárrá válása miatt, a vár védelmében az összes újratelepült, és közülük Gógánfa a többszöri török pusztítás ellenére sem néptelenedett el. A 18. század elejétől ismét növekedett lakosságának száma, s azzal együtt birtokosaié is, 1780-ban már tizenkilenc nemesi család osztozkodott rajta. Az újkorban a 16. század folyamán elpusztult Máh és Törkenc falvak is határába kerültek, művelhető földjeikkel, szőlőikkel és malmaikkal. A termőtalaj 1720-ban rossznak mondott, a művelt terület irtáson feküdt, amelyet a Marcal sokszor fenyegetett áradásaival. A helyzet a források tanúsága szerint, a 18. század közepe után változni látszik, ekkor a legnagyobb művelt területtel a Gyömöreyek rendelkeztek. Jobbágysága a földesúri birtokos közösséggel között szerződések alapján viszonylag jobb helyzetben élt, s ezáltal a 18. század utolsó negyedében a jobb módú falvak közé tartozott, kiemelkedett szomszédjai közül.

A 20. századra számtalan nemesi és paraszti birtokosa kezén oszlott meg, a 20. század közepe után a környékbeli falvak közül a legnagyobb lélekszámú településsé növe ma a körjegyzőség központja.

A változatos növénytakarójú, szelíd tájak, a jó természeti adottságok a legkorábbi időszaktól vonzották állandó megtelepedésre az embert. Gógánfa bel- és külterületén, lévén ilyen területen fekszik, nem kevesebb, mint tizenhét védett régészeti területet tartanak nyilván.

A Marcal mindkét partján hosszan elnyúló, többretegű az őskortól a római kor végéig lakott települések nyomai ismertek, egykor középkori falu terület el a falutól északra fekvő külterületen. Középkori házak maradványai ismertek a Tihany utca déli végéről, és a sportpálya melletti telekről. Az utóbbi terület már a rómaiak által is lakott lehetett.

A legjelentősebb, országosan védett műemlék a falu közepén, az átmenő országút kanyarulatában, szabadon álló későbarokk, keletelt templom, a hajónál keskenyebb, sokszögzáródású szentéllyel, nyugati, bejárati főhomlokzatához épített, törtvonalú sisakkal fedett, óraíves párkányú toronnyal, a szentély északi oldalán sekrestyével. A homlokzatai tükrös tagolásúak, a torony homlokfalát a karzatszint magasságában hegedűablak, az

oromfal magasságában kis körablak töri át. A hajót háromszakaszos csehsüveg-boltozat, a szentélyt egy csehsüveg-boltozat, a sekrestyét fiókos dongaboltozat fedi. A kétpilléres karzat három csehsüveg-boltozaton ül.

Bár a középkorban templomos hely volt, a gógánfai plébániáról csak késői adat szól, e szerint 1550-ben a plébánosi állás betöltetlen volt, később a korai temploma nyomtalanul elpusztult, és a török hódoltság után csak kis fa imaház volt a faluban. Az 1746-ban felvett egyházlátogatási jegyzőkönyv már Keresztelő Szt. János újonnan épített templomát említi a falu felső végén, amely ekkor még favázás sövényépület nádfedéssel, kívül-belül agyaggal tapasztva és fehérre meszelve. A kisméretű épület helyett az egyházközség és a földesurak 1762-ben a falu közepén új téglatemplomot emeltettek, falazott karzattal, azon orgonával, új oltárral és szószékkel. A kis fatemplomot öregsége miatt 1780-ban elbontották. Az új, szilárd anyagú plébánia sem lehetett nagyon tartós, mert az 1790-es évek elején már újjá kellett építeni, mai formáját ekkor nyerte el. A belső ma már csak kevés építés kori részletet őriz. A főoltár historizáló, a fa alépítményen három fülkés retabulum, középső oltárképén Krisztus megkeresztelése, a két oldalfülkében Szt. István és Szt. József szobra áll. Valószínűleg az 1908. évi felújításból származik. A padok egyszerű, barokk vonalú oldallapokkal rendelkeznek, a 18. század végéről valók, a mai orgona 20. század eleji.

A templom északi oldalán, újabb talapzaton, szabadon áll a karjában feszületet tartó Nepomuki Szent János homokkőből faragott rokokó hatású, későbarokk kőszobra. Az önállóan is védett szobor 1782-ben készült.

Szintén országos védettségű, és szakrális épített emléke a falunak a falu közepén, a Tihanyi és a Vasút utcák által határolt saroktelken álló, későbarokk fogadalmi kápolna, amelyet 1782-ben, a temetőben állt, és két évvel azelőtt lebontott kis fatemplom pótlására, családi temetkezőhelyként Gyömörey József földesúr építtetett. A telek belsejében szabadon álló, keletelt kápolna, a hajóval azonos szélességű, félköríves záródású szentéllyel, és nyugati, bejárati főhomlokzata felett kis toronnyal rendelkezik. Megjelenése igen egyszerű, a hajót csehsüveg-, a szentélyt negyedgömb boltozat fedi. Berendezése 20. századi.

Az egykori nemesi rangú lakók által hagyott épített hagyaték legfontosabb fennmaradt elemei a Külley-kastély, és a Gyömörey-kúria, melyek közül az előbbi az értékesebb. A kastély korábbi nemesi lakhely telkén, a Kisfaludy utca templomhoz közel eső végén áll, és a mai formáját a 20. század elejére nyerte el. A közelmúltban példaszerűen felújított, földszintes, középrizalitos, historizáló épület már az 1930-as évek óta ad otthont a községi iskolának.

Egyszerre szakrális- fogadalmi emlékek, tájékozódási- és határpontok is a magyar vidék jellegzetes színfoltjai, az útmenti fogadalmi szobrok és keresztek. E sajátos plasztikai műfajnak Gógánfa bel- és külterületén is számos színvonalas példája akad. Közülük a legrégebbi a templom mellett álló kereszt, amelyet 1892-ben állítottak. A többi darab jellemzően 20. század eleji, így a Deák Ferenc utcában, a Tihanyi utca torkolatában, vagy a községtől keletre, a vasút közelében álló útszéli keresztek.

Gógánfa történeti magját, a legkorábban lakott, és oldalhatáron álló házak sorával beépült, középen egykor kiszélesedő, szabálytalan, térszerű részét a mai Kisfaludy utca déli része, a Tihanyi utca északi vége, és a Fő utca ezek közé eső szakasza jelenti. A település nyugati határa a mai közelében volt, de keleten csak néhány száz méterrel húzódott a Tihanyi utcától nyugatra. A mai temető területe ekkor még távol eső külterületi hely volt.

Az utcák vezetése, a templom, a kápolna, és a két, későbbi formában fennmaradt úri lak telke azok, amelyek a 18. századi állapotokra visszavezethetők. Sem házak, sem összefüggő telekosztás nem maradt fenn e korai időszakból.

A belső utak állapota közepes-rossz, a mai útburkolatok jellemzően régiek, és túlhasználtak. A járdáknak részben már felújítottak.

A falu növekedése a 19. században inkább a már lakott területek sűrűbb beépítését jelentette. A 20. század elejére a település északi és déli irányban is nőtt, a 20. század közepére kialakultak a részben korábbi eredetű Petőfi, Új, Arany János és Kisfaludy utcák,

amelyek már a 20. század második felében épültek ki igazán. Ekkora a település, ha laza beépítéssel is, de elérte a főút mellett fekvő temető területét.

A termelőszövetkezet ugyanekkor került a település déli részére, a Tihanyi utca és Vasút utca leágazása közé.

19. századi eredetű szűk telekosztás szórt beépítés jellemzi a Kisfaludy utca déli végét, a Deák Ferenc utca nyugati szakaszát, és a Tihany utca északi végét, itt több olyan ház áll, amelyek magja 20. század eleji előzményeket rejt. A faluképet az 1960-as, 70-es évek építkezései, és ezek közelmúltban lezajlott változatos minőségű és stílusú korszerűsítései (szigetelések, ablakcserék, új kerítések) jellemzik.

A falu központjától távol fekvő, egykor a falu külterületének számító hely ma a főút mellett fekvő, a faluval összeérő szűk sírkert, melyben a legrégebbi, fellelhető sírkő 1856-os. Három nagyméretű, Keszthely környéki homokkőből faragott sírkeresztje mellett nagyobb számú, ugyancsak homokkőből való sírtábla áll benne zömmel a 20. század elejéről.

A sírok többsége műkö, a régebbi táblák és keresztek ezek között, elszórtan állnak. A közelmúltban bővített, felújított ravatalozó jó arányú, kisméretű, huszártornyos épület.

Gógánfa vázlatos térképe, a település történeti korszakainak és műemlékeinek jelölésével
(Településképi arculati kézikönyv, 2017)

Felhasznált irodalom

Felhasznált irodalom

Bakay K.- Kalicz N.- Sági K.: Veszprém megye régészeti topográfiája. A devecseri és sümegi járás. (Magyarország régészeti topográfiája 3. kötet.) Akadémiai kiadó. Budapest, 1970

Bártfai Szabó L.: A Sárvár-felsővidéki gróf Széchényi család története. I. 1252-1732. Budapest, 1911

Koppány T.- Lővei P.- Balázsik T.: Veszprém megye műemléki topográfiája. Kézirat OMF-OMVH. 1980-1991

R. Lendvai A.: Adatok Sümeg és Tapolca XVII–XIX. századi történetéhez, különös tekintettel a kézműiparra. In: A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei 17. Veszprém 1984 531-551.

Farkas G.: A Sümeg vidéki falvak múltjából. (Sümegecsehi, Bazsi, Sümegprága) A veszprémi püspöki uradalom történetéhez. In: Alba Regia 33. Székesfehérvár 2004 61-108.

Ilon G.- Juhász I.- Sümegi P.- Jakab G.- Szegvári G.- S. Törőcsik T.: A Marcal-völgy története az őskortól a középkorig egy környezetrégészeti vizsgálat tükrében. Mezőlak-Szélmező tőzegláp geoarcheológiai vizsgálatának eredményei. In: Savaria 29. Szombathely 2006 147-216.

Ipolyi A.- Nagy I.- Véghely D.: Hazai okmánytár. Codex diplomaticus patrius VI. Budapest, 1876

Jankovics N.- Klagyivik M.- Máté Zs.: Bazsi településképi arculati kézikönyve. Kézirat. 2017

Kiss L.: Földrajzi nevek etimológiai szótára I. kötet. Akadémiai kiadó, Budapest, 1997.

Kovács F.: Gógánfa határa. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2010. Szerk.: Kisfaludi Júlia. Kiadó: Kulturális Örökségvédelmi Hivatal és a Magyar Nemzeti Múzeum. Budapest, 2012 233.

Felhasznált adatbázisok

Első Katonai Felmérés- A Magyar Királyság területére, Arcanum Adatzbázis Kft. DVD- ROM. Bp. 2004

Második Katonai Felmérés: Magyar Királyság és a Temesi Bánság. Arcanum Adatzbázis Kft. DVD- ROM. Bp. 2005

Harmadik Katonai Felmérés, a Magyar Szent Korona Országai, 1:25.000. Arcanum Adatzbázis Kft. DVD- ROM. Bp. 2007

hungaricana.hu/hu/adatzbazisok/ (a letöltés dátuma 2018. 10. 25.)

njt.hu (a letöltés dátuma 2018. 10. 25.)

Műemléki hatósági nyilvántartás (a letöltés dátuma 2018. 10. 25.)

A Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatzbázisa (<http://archeodatabase.hnm.hu>, a letöltés dátuma 2018. 10. 25.)

1.2. A védett műemléki értékek települési értékleltára

1.2.1. Világörökségi, és a világörökségi várományos helyszínek és területeket

Gógánfa közigazgatási területén nincsen az UNESCO kulturális vagy természeti világörökségi helyszínek közé felvett objektum, terület, és ilyen nem szerepel a magyarországi várományosi helyszíneket felsoroló jogszabályban sem. (27/2015. (VI. 2.) MvM rendelet a Világörökségi Várományos Helyszínek Jegyzékéről)

1.2.2. Az országos építészeti örökség elemei

Gógánfa közigazgatási területén történeti táj, műemléki jelentőségű terület, kiemelt nemzeti emlékhely, nemzeti emlékhely, történeti emlékhely nem található.

Műemlékek

Sorszám	Megnevezés	Cím/EOV koordináták	Törzsszám/ Azonosító	Hrsz.	Műemléki védelem bírság kategóriája, a védelem ideje, módja
	Jelleg, állapot Ún. ex-lege műemléki környezet				
1.	Róm. kat. kápolna	Tihany u./ EOV 508644 187853, WGS84/GPS 47.019727, 17.18792	5166/9876	293	ún. II. bíráskategória, 22509/1958 ÉM 120344/1958 MM 1958.01.01 (miniszteri döntés)
	Későbarokk eredetű, historizáló átalakításon átesett, a településen átvezető út mentén, saroktelek belsejében álló keletelt kápolna, a hajóval azonos szélességű, félköríves záródású szentélyvel, nyugati, bejárati főhomlokzata felett toronnyal. Homlokzatai tükrös tagolásúak. A bejárati ajtó téglány alakú. A cserepezett párkánnyal elválasztott háromszögű oromzatot ablak töri át. A hajó oldalhomlokzatain egy-egy, félköríves záródású, szalagkeretes ablak nyílik, a tükrök sarka lekerekített. A szentélyt a középtengelyben, és az oldalfalakat a diadalívnel egy-egy támpillér erősíti. A hajót csehsüveg-, a szentélyt negyedgömb boltozat fedi. A falazott oltármenza felett, a szentélyfalon, fa korpusz és egy-egy 20. századi kép kapott helyet. Gyömörey József földesúr építtette, 1784 és 1787 között, átalakítva a 19. század második felében. Jó állapotú. A kápolna ex-lege műemléki környezete, törzsszám/azonosító: 5166/24053, Hrsz.. 162, 184, 224, 290/2, 294, 318, 354, 355, 356				
2.	Keresztelő Szent János róm. kat. templom	Deák Ferenc u./ EOV 508501 188031, WGS84/GPS 47.021292, 17.18599	5167/9877	161	ún. II. bíráskategória, 22509/1958 ÉM 120344/1958 MM 1958.01.01 (miniszteri döntés)
	A településen átvezető út kanyarulatában, kiteresedésen álló keletelt templom, a hajónál keskenyebb, sokszögzáródású szentélyvel, nyugati, bejárati főhomlokzatához épített, törtvonalú sisakkal fedett, óraíves párkányú toronnyal, a szentély északi oldalán sekrestyével. A külső falfelületek tükrös tagolásúak, a bejárati ajtó és a harangszinti ablakok félköríves, a hajó és a szentély ablakai szegmensíves záródásúak. A torony homlokfalát a karzatszint magasságában hegedűablak, az				

	oromfal magasságában kis körablak töri át. A hajót háromszakaszos csehsüveg-boltozat, a szentélyt egy csehsüveg-boltozat, a sekrestyét fiókos dongaboltozat fedi. A kétpilléres karzat három csehsüveg-boltozaton ül. A fő- és a mellékoltár eklektikus stílusú. A főoltárkép Krisztus keresztelését ábrázolja. Az oltár valószínűleg az 1908. évi újjáépítéskor készült. A padok 18. század végi darabok. 1762. ápr. 29-én tették le az új gógánfai templom alapkövét. A Koller püspök által 1769-ben emeltetett és 1780-ban lebontott templom helyén emelték. Mai formáját 1792-ben kapta, ekkor épült a sekrestye is. Közepes-jó állapotú. A templom ex-lege műemléki környezete, törzsszám/azonosító: 5167/24054, Hrsz.: 109, 110/2, 111/1, 114, 159, 160, 162, 365				
3.	Nepomuki Szt. János szobor	Deák Ferenc u./ EOV 508501 188031, WGS84/GPS 47.021292, 17.18599	5165/9878	161	2016. január 1. óta Nyilvántartott műemléki értéként védett.
Nepomuki Szt. János barokk festett, homokkő szobra a templom kertjében, az északi homlokzat előtt, falazott talapzaton. A miseruhát viselő szent a jobb karjára fektetett korpusz fölé hajol. Készült 1782-ben. Állapota jó. Ex-lege műemléki környezete nincs.					

Képek:

1

3

1.2.3. Védetté nyilvánított és a nyilvántartott régészeti lelőhelyeket

Gógánfa közigazgatási területéről jelenleg 17 régészeti lelőhely ismert. Ez a szám a természetföldrajzi adottságok és a környező települések lelőhelyeinek ismeretében átlagosnak tekinthető, de bizonyos, hogy még több fel nem fedezett lelőhely található a helység területén. (Az ismeretlen lelőhelyről származó tárgyak egy része biztosan nem az ismert lelőhelyekről, hanem a ma rejtőzködő, ismeretlen lelőhelyekről származik.) Így a lelőhelyek száma intenzívebb kutatások esetén a jövőben még emelkedhet. A község határában található ismert régészeti lelőhelyek nagyobb része terepbejáráskor kerültek elő. Megelőző feltárás, Próbaeltárás, régészeti szakfelügyelet, helyszíni szemle, leletmentés nem történt a helység területén.

Tervásatás

Darnay Kálmán a 19. század végén Máhó falu templom körüli temetőjének néhány sírját tárta fel a 7956. számú lelőhelyen.

Terepbejárások

A Magyarország régészeti topográfiája 3. kötetének készítése során az 1960-as években több időszakban kutatva, számos lelőhely került elő, ezek: 7952-7955. és a 7957-7965. számúak. 2010-ben Kovács Ferenc és munkatársa a Sümeg és környéke szennyvízberuházás előtt terepbejárva találta meg a 75589., 75591. és a 75593. számú lelőhelyeket.

A település határának régészeti kutatottsága a fentiek ismeretében átlagos intenzitásúnak minősíthető.

A település határának kiterjedéséhez és a megtelepedésre alkalmas területek nagyságához viszonyítva az ismert régészeti lelőhelyek száma átlagos. A nem szántott, műveletlen vagy füves, erdős területek és a beépített vagy kertes területek miatt várható még további lelőhelyek előkerülése is.

A település ismert lelőhelyeinek korszakonként megoszlása:

Az őskort több lelőhely képviseli, ez a legerősebben képviselt régészeti korszak. Az őskoron belül pontosabban nem korhatározható lelőhelyek száma 4. A középső újkőkorban létezett vonaldíszes kultúrának 5 telepe ismert, egyikük a kultúra zselízi csoportjához köthető. A középső rézkori balatoni csoport 4 telepe került eddig elő (egyikük kormeghatározása kissé bizonytalan). A késő rézkori bolerázi csoport (bádeni kultúra kezdeti szakasza) 2 lelőhelye ismert innen. A késő bronzkori halomsíros kultúra 1 telepe, a szintén késő bronzkori urnamezős kultúra 3 telepe ismert. Az őskor végéről a vaskorból a kelta La Tene kultúra C időszakából 3 telep került elő.

A római korból 6 telep nyomai ismertek, ezek közül 3 a korai római időszakra keltezhető, 3 pedig általában a római korra. Előkerült az egyik telepen egy kőépület maradványa is.

A népvándorlaskorból nincs ismert lelőhelyünk.

A honfoglalás korból nem ismert lelőhely.

A középkori megtelepedést – arányaiban – nagyobb számú lelőhely jelzi, bár az őskoriak számát nem éri el a középkori lelőhelyek. Az Árpád-korból 4 telepet ismerünk, a későközépkort is 3 telep képviseli. Egy templomrom és a körülötte lévő temető középkori eredetű.

A hatástanulmány elkészítéséhez 2018 júniusában és augusztusában szemlét végeztem a település lelőhelyein.

Jelenlegi ismereteink szerint összesen 17 (tizenhét) régészeti lelőhely ismert a település bel- és külterületén. (Némelyik lelőhelyről több korszak emlékanyaga került elő.)

A település területének jelentős része mezőgazdasági művelés alá esik, ahol optimális növényborítottság mellett a régészeti érintettség könnyebben felderíthető. Emiatt az ismert régészeti lelőhelyek többsége szántóföldre esik. Lényeges figyelembe venni azt, hogy a település határának jelentős része nem kutatható kerként, legelőként, kaszálóként, valamint erdőként van hasznosítva, ahol szántás hiányában számos régészeti lelőhely rejtőzködhet észrevétlenül.

A belterületről jelenleg 1 régészeti lelőhely ismert, mely teljes egészében a belterületre esik.

A település közigazgatási határain belül külön jogszabályban fokozottan védett vagy kiemelten védett régészeti lelőhely egy sem található.

A Kötv. általános elvei alapján ex lege védett minden, jelenleg nyilvántartott régészeti lelőhely (17 db), a további ismert, de még nem nyilvántartott régészeti lelőhelyek esetében a bejelentést követően a központi közhiteles örökségvédelmi nyilvántartásba való bejegyzéssel, külön jogi aktus nélkül, az általános védettséget az újonnan előkerült régészeti lelőhelyek is megkapják.

Jelenleg az alábbi korú és jellegű lelőhelyekről van ismeretünk:

- őskori telep (pontosabb korhatározás nélkül): 4 db
- újkőkori (vonaldíszes kultúra) telep: 5 db
- középső rézkori telep (balatoni csoporté): 4 db
- késő rézkori telep (bolerázi csoporté): 2 db
- késő bronzkori (halomsíros kultúra) telep: 1 db
- későbronzkori (urnamezős kultúra) telep: 3 db
- késő vaskori (kelta, La Tene C szakaszából) telep: 3 db
- kora római telep: 3 db
- római kori telep: 3 db
- Árpád-kori telep: 4 db
- középkori telep: 3 db
- késő középkori telep: 2 db
- középkori templomrom: 1 db
- középkori templom körüli temető: 1 db

A régészeti lelőhelyek jellegéből adódóan a pontos lokalizáció, még inkább a pontos kiterjedés általában nem határozható meg pusztán a felszíni jelenségek alapján. Az adattári és szakirodalmi adatok, valamint az elvégzett helyszíni beazonosítások alapján az azonosított lelőhelyekkel érintett területek a hozzájuk tartozó helyrajzi számokkal részletesen az 1. sz. mellékletben találhatók.

Régészeti érdekű területek azok a területek, ahol a földrajzi adottságok és az adatgyűjtés során szerzett információk alapján egyéb lelőhelyek feltételezhetők. A régészeti lelőhelyek elhelyezkedését leginkább meghatározó vízfolyások közül településünk határában többet is találunk.

A jelenlegi területhasználat és területi állapot (mezőgazdasági művelés, zártkertek művelése, belterületi lelőhelyeken közművek és épületek létrehozása) a kulturális örökség régészeti elemeit nagymértékben érinti. Jelentősen károsodhatnak az intenzív talajművelésnek és erózióknak kitett területek, ami minden szántóföldi lelőhelyet hátrányosan érint.

A régészeti lelőhelyeket az építkezések és a talajművelés súlyosan károsították és továbbra is veszélyeztetik a földben lévő maradványokat. Az ismert lelőhelyek nagy részénél feltehetően ez már eddig is nagyfokú pusztítást eredményezett. Amennyiben a mezőgazdasági területeken fennmarad az intenzív talajforgatásos művelés (vagyis a szántás), akkor ez a pusztulás is folytatódik, hosszú távon pedig megsemmisülést eredményezhet.

Régészeti lelőhelyek Gógánfa közigazgatási területén

1. Gógánfa – Marcal jobb partja (MRT 1. lh.)

Lelőhely-azonosító: 7952

A lelőhely megjelölése: újkőkori (vonaldíszes kultúra) telep, rézkori (balatoni csoport) telep

A lelőhely leírása: A községtől északra a Rigács felé vezető vasúttól nyugatra, a Marcal ártéri völgyére néző észak-déli dombvonulat peremén, a Nyíresnek nevezett határrészen kb. 100 x 50 m-es területen szórványosan, de foltokban őskori cserepeket, kovaszilánkokat és kőbalta töredékeket találtak a MRT kötet készítői. A leletek foltszerű elhelyezkedése településre utal. A kerámia egy része az újkőkori vonaldíszes kerámia kultúrájába sorolható. A másik részük a rézkori balatoni csoport jellegzetességeit mutatja. (A kovaszilánkok mindkét kultúrához tartozhatnak.) A lelőhely nincs feltüntetve a közhiteles nyilvántartás vaktérképén!

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége: A lelőhelyet szántják, ami a lelőhely állandó romlását, sérülését okozza, így a lelőhely jelenleg veszélyeztetett emiatt. Tilos a lelőhely területén a 30 cm-t meghaladó földmunka, mint pl. a mélyszántás vagy a talajlazítás.

Hrsz.: 016/1, 032/20, 017/8, 017/9, 032/7, 032/22, 032/21

2. Gógánfa – Marcal jobb partja (MRT 2. lh.)

Lelőhely-azonosító: 7953

A leelőhely megjelölése: őskori telep

A leelőhely leírása: A Marcal jobb partján az előző, 7952. számú leelőhelytől nyugatra hízódó meredek domb északkeleti lejtőjén csak egyetlen, de igen nagyméretű őskori cserepet találtak a MRT kötet készítői, mivel a területet borító gypszyőnyeg nem tette lehetővé a felszíni gyűjtést.

A leelőhely besorolása: nyilvántartott

A leelőhely veszélyeztetettsége: A leelőhelyet szántják, ami a leelőhely állandó romlását, sérülését okozza, így a leelőhely jelenleg veszélyeztetett emiatt. Tilos a leelőhely területén a 30 cm-t meghaladó földmunka, mint pl. a mélyszántás vagy a talajlazítás.

Hrsz.: 034/11, 034/10, 034/12

3. Gógánfa – Marcal jobb partja (MRT 3.lh.)

Lelőhely-azonosító: 7954

A leelőhely megjelölése: őskori telep

A leelőhely leírása: A Marcal jobb partján, az előző, 7953. számú leelőhelytől délnyugatra, az ártérből erősen kiemelkedő domb nyugati oldalán a ligetes erdő mellett kis területen gyűjtött sok őskori cserep, kovaszilánk és égett agyagrögök leégett építmény felszínre forgatott emlékei – írták a MRT kötet készítői. A cserepek pontos korát nem tudták meghatározni az őskoron belül.

A leelőhely besorolása: nyilvántartott

A leelőhely veszélyeztetettsége: Az egykori szántó mára beerdősült, elgazosodott. Jelenleg nem bolygatják a talaj, így a leelőhely nincs veszélyeztetve. Tilos a területén a 30 cm-nél mélyebb földmunkák végzése. Ajánlott a talajbolygatás nélküli művelési mód fenntartása.

Hrsz.: 037/1, 037/2, 037/3

4. Gógánfa – Marcal jobb partja (MRT 4. lh.)

Lelőhely-azonosító: 7955

A leelőhely megjelölése: rézkori (balatoni csoport) telep, középkori telep

A leelőhely leírása: A Marcal nagy kanyarulatának közepe táján az előző, 7954. számú leelőhelytől kb. 200 méterre délnyugatra az ártérből kiemelkedő domb tetején kisebb területen foltokban gyűjtött őskori edénytöredékek, kovapengék, szilánkok a rézkori balatoni csoport települési helyét jelzik. A déli lejtőjén megtalált középkori edénydarabok tulajdonképpen a 7956. számú leelőhelyen megtalált középkori Máhó falu kiterjedését jelzik észak felé.

A leelőhely besorolása: nyilvántartott

A leelőhely veszélyeztetettsége: A leelőhely beerdősült szántó. Jelenleg nem bolygatják a talaj, így a leelőhely nincs veszélyeztetve. Tilos a területén a 30 cm-nél mélyebb földmunkák végzése. Ajánlott a talajbolygatás nélküli művelési mód fenntartása.

Hrsz.: 037/1

5. Gógánfa – Máhó (MRT 5. lh.)

Lelőhely-azonosító: 7956

A leelőhely megjelölése: rézkori (bádeni kultúra bolerázi csoportja) telep, későbronzkori (urnamezős kultúra) telep, kelta (La Tene-kultúra C) telep, Árpád-kori telep, későközépkori telep, középkori templom és középkori templom körüli temető

A leelőhely leírása: A délnyugat-északkeleti irányban folyó Marcal keleti partját hosszan elnyúló magas dombvonulat kíséri, amelynek a patakra néző lejtője meredeken esik alá. A dombvonulatot élesen beszögellő völgyteknők tagolják. Az előző, 7955. számú leelőhelytől délebbre eső dombtetőn, amelyet máig Máhónak neveznek, nagy felületen, kb. 200 x 250

méteres területen található a középkori Máhó falu szétszántott, gazdag leletanyaga. A kerámiaanyag a 13-15. századra keltezhető. Máhó falut 1283-ban Ukk határjárásban említik, majd 1332-ben Megyer határosaként is szerepelt. A rovásadó összeírásokban a 16. században már nem szerepel. Ezzel összecseng, hogy a lelőhelyről 16. századra keltezhető anyag nem került elő. A falu valószínűleg a 15. században, esetleg a 15-16. század fordulóján szűnt meg. A település déli részén a magas partszegély erősen beívelődik és mintegy elválasztja ez a területet a falutól. Ezen a kiugró dombon épület állt, feltehetően a falu temploma. Egy épület kőtörmelékei ma is láthatóak a felszínen. Máhónak a Boldogságos Szűz tiszteletére szentelt templomát már 1288-ban említik, papját az 1333. évi pápai tizedjegyzék nevezi meg. A templom körüli temető sírjai közül sokat Darnay Kálmán tárt fel a 19. század végén. Az eltemetettek többségénél semmilyen melléklet sem volt. Darnay egy sírban csüngős pártadíszeket talált, a mellette fekvő sírban Zsigmond ezüstdénárja, egy másikban egyszerű bronzgyűrű volt. A szétszántott temető csontjai a felszínen láthatóak.

A lelőhelyen nagyszámú őskori cserepet gyűjtöttek az MRT kötet készítői. Az őskoron belül a legtöbb rézkori, ezen belül a bádeni kultúra kései szakaszához, a boierai csoporthoz tartoznak. Néhány töredék a bronzkori uranamezős kultúra hagyatéka, egy pedig a keltákhoz köthető La Tene kultúra C periódusába tartozik.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége: A lelőhelyet egy részét szántják, ami a lelőhely állandó romlását, sérülését okozza, így a lelőhely jelenleg veszélyeztetett emiatt. Tilos a lelőhely területén a 30 cm-t meghaladó földmunka, mint pl. a mélyszántás vagy a talajlazítás. A lelőhely másik részét gázos rét és erdő borítja. A lelőhely területén a tuskózás, talajlazítás is tilos.

Hrsz.: 037/3, 037/1, 035, 037/5

6. Gógánfa – Marcal jobb partja – Dabronc és Hettyefő közt (MRT 6. lh.)

Lelőhely-azonosító: 7957

A lelőhely megjelölése: újkőkori (vonaldíszes ker. zselízi csoport) telep, késő bronzkori (urnamezős kultúra) telep, kora római telep, Árpád-kori telep

A lelőhely leírása: A lelőhely a Marcal jobb partján, Dabronc és Hettyefő közt középtájon, a patak alsó alacsony teraszán szélesen elnyúlik a magasabb domb lejtőjéig. A folyó melletti partszegélyen mintegy 250 méter hosszan a felszínen igen sok őskori és koraközépkori, valamint jóval kevesebb római cserepet forgatott fel a szántás. Főleg a lelőhely északi végén, ahol az addig észak-déli irányú dombszegély kelet felé fordul, sűrűsödnek az őskori, túlnyomó részben az újkőkori vonaldíszes kultúra fiatalabb, zselízi csoportjába tartozó cserepek, melyekkel együtt kovapengék is előkerültek a MRT kötet készítőinek terepbejárásán. A felszínen égett agyagdarabok is előkerültek, melyek házak vagy kemencék részei. A késő bronzkori urnamezős kultúrát is képviseli néhány kerámia. Inkább szintén a lelőhely északi részén kerültek elő a kora római cserepek. A lelőhely egész területén előfordulnak Árpád-kori cserepek, de inkább a déli része sűrűsödnek. Az ezen a részen nyitott homokbánya profiljában a talajba 60-80 cm mélységbe bemélyülő egyenes aljú gödörházak nyomai figyelhetőek meg. Ezekből az MRT kötet készítői cserepeket és köveket szedtek ki. A kerámia korát nem közlik a szerzők, de talán e leletek azok, melyeket a szövegben a következő sorokban a 11-12. századra kelteznek. A 12. századnál későbbi anyag nem került innen elő. (Megjegyzik, hogy az előző, 7956. számú lelőhelyen pedig a 13. századnál régebbi Árpád-kori anyagot nem találtak.)

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége: A lelőhelyet déli felét szántják, ami a lelőhely állandó romlását, sérülését okozza, így a lelőhely jelenleg veszélyeztetett emiatt. Tilos a lelőhely területén a 30 cm-t meghaladó földmunka, mint pl. a mélyszántás vagy a talajlazítás. Az északi részen gyümölcsös létesült. A telepítés során bizonyosan sérült a lelőhely. A további sérülések elkerülése érdekében tilos minden 30 cm-nél mélyebb földmunka a lelőhelyen.

Hrsz.: 065/4, 065/3, 065/2, 065/5, 065/6, 064, 066, 036/1, 060/3, 062/3, 061, 067/2, 068/7

7. Gógánfa – Marcal jobb partja (MRT 7. lh.)

Lelőhely-azonosító: 7958

A leelőhely megjelölése: valószínűleg rézkori (balatoni csoport) telep, kelta (La Tene-kultúra C) telep

A leelőhely leírása: Az előző, 7957. számú leelőhelytől keletre, a széles, lapos alsó folyóterasz fölé emelkedő magas dombnak csaknem a tetején kb. 80 x 30 m-es felületen kevés őskori cserepet találtak az MRT kötet készítői a felszínen. Az anyag többsége rosszul datálható, de valószínűleg a rézkori balatoni csoport emlékei. Egy a La Tene –kultúra C szakaszára keltezhető kerámia is előkerült ezek mellett.

A leelőhely besorolása: nyilvántartott

A leelőhely veszélyeztetettsége: A leelőhelyet szántják, ami a leelőhely állandó romlását, sérülését okozza, így a leelőhely jelenleg veszélyeztetett emiatt. Tilos a leelőhely területén a 30 cm-t meghaladó földmunka, mint pl. a mélyszántás vagy a talajlazítás.

Hrsz.: 060/4

8. Gógánfa – Marcal jobb partja (MRT 8. lh.)

Lelőhely-azonosító: 7959

A leelőhely megjelölése: rézkori (balatoni csoport) telep, késő bronzkori (urnamezős kultúra) telep

A leelőhely leírása: Dabronc község északi széléve szemben, a Marcal jobb partján, közvetlenül a forrás fölött emelkedő 5-6 méter magas domb szegélyén, kb. 100 x 30 méteres sávban nagyjából két nagy foltból igen sok őskori cserepet gyűjtöttünk. Nagy részük a rézkori balatoni csoport jellegzetes lelete. Kevesebb cserép tartozik a késő bronzkori urnasíros kultúrához.

A leelőhely besorolása: nyilvántartott

A leelőhely veszélyeztetettsége: A leelőhelyet keleti felét szántják, ami a leelőhely állandó romlását, sérülését okozza, így a leelőhely jelenleg veszélyeztetett emiatt. Tilos a leelőhely területén a 30 cm-t meghaladó földmunka, mint pl. a mélyszántás vagy a talajlazítás. A nyugati részen erdő létesült. A telepítés során bizonyosan sérült a leelőhely. A további sérülések elkerülése érdekében tilos minden 30 cm-nél mélyebb földmunka a leelőhelyen.

Hrsz.: 068/7, 069/5

9. Gógánfa – Marcal jobb partja (MRT 9. lh.)

Lelőhely-azonosító: 7960

A leelőhely megjelölése: újkőkori (vonaldíszes kerámia kultúrája) telep, római kori telep

A leelőhely leírása: Dabronccal szemben a Marcal jobb partját kísérő dombhát kissé délkeletnek fordulva ellaposodik. Az előző, 7959. számú leelőhely közelében kisebb felületen őskori cserepeket és kovapengét találtak az MRT kötet készítői. A leletek az újkőkori vonaldíszes kerámia kultúrájához tartoznak. Egy római cserép is előkerült innen.

A leelőhely besorolása: nyilvántartott

A leelőhely veszélyeztetettsége: A kis területű leelőhelyet koordinátái egy gyümölcsös és egy szántó határára teszik. Pontos azonosítására nem volt lehetőség. Amennyiben a leelőhely szántáson van, úgy a szántás veszélyezteteti folyamatosan a leelőhelyet, mivel a szántás közben az pusztul, a leletek sérülnek. Amennyiben gyümölcsösben található a leelőhely vagy egy része, akkor a gyümölcsös telepítésekor sérült a leelőhely. A további sérülések elkerülése miatt a 30 cm-nél nagyobb mélységű földmunkák elkerülendőek.

Hrsz.: 069/4, 069/5, 070, 071/3

10. Gógánfa – MRT 3. kötet 17/10. leelőhely (MRT 10. lh.)

Lelőhely-azonosító: 7961

A lelőhely megjelölése: újkőkori (vonaldíszes kerámia kultúrája) telep, római kori telep, Árpád-kori telep

A lelőhely leírása: A Marcal völgye a türjei vasúttól északra kiszélesedik és a jobb partját kísérő domb ellaposodik. A lankás részen igen nagy felületen (kb. 300 méter hosszú sávban) rossz megfigyelési körülmények közt kevés cserepet találtak az MRT kötet készítői. A leletek részben a vonaldíszes kerámia kultúrájához, részben a római időszakhoz tartoztak. Az anyag legnagyobb része az Árpád-korból származik.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége: A lelőhelyen gyümölcsös található, amely ültetésekor sérült a lelőhely. A lelőhely területén tilos minden 30 cm-t meghaladó mélységű földmunka, pl. tilos a tuskózás, talajlazítás.

Hrsz.: 070, 071/3

11. Gógánfa – Marcal jobb partja (MRT 11. lh.)

Lelőhely-azonosító: 7962

A lelőhely megjelölése: újkőkori (vonaldíszes kerámia kultúrája) telep, késő rézkori (bádeni kultúra, bolerázi csoport) telep

A lelőhely leírása: A Marcal ellaposodó jobb partján az előző, 7961. számú lelőhely közelében kb. 100 x 150 méteres felületen nagyobb számú őskori cserepet, égett/kemény agyagdarabokat és kovaszilánkokat, pengéket gyűjtöttek az MRT kötet készítői. Egy részük a vonaldíszes kerámia kultúrájához tartozhat, de a legtöbb a késő rézkori bádeni kultúra korai szakaszára (bolerázi csoport) keltezhető.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége: A lelőhelyet nagy részét, déli felét szántják, ami a lelőhely állandó romlását, sérülését okozza, így a lelőhely jelenleg veszélyeztetett emiatt. Tilos a lelőhely területén a 30 cm-t meghaladó földmunka, mint pl. a mélyszántás vagy a talajlazítás. Az északi részen gyümölcsös létesült. A telepítés során bizonyosan sérült a lelőhely. A további sérülések elkerülése érdekében tilos minden 30 cm-nél mélyebb földmunka a lelőhelyen.

Hrsz.: 071/3, 075/12, 075/10, 075/9, 074

12. Gógánfa – Marcal jobb partja (MRT 12. lh.)

Lelőhely-azonosító: 7963

A lelőhely megjelölése: őskori telep, kora római telep, római kori épület

A lelőhely leírása: A Marcal jobb partján a türjei vasúttól északra az enyhe lejtésű, alacsony domb tetején mintegy 50 x 30 méteres felületen, ennek is főleg egy kisebb, 20 x 10 méteres szakaszán nagyon sok római tegula hevert a felszínen az 1960-as években az MRT kötet készítésekor. Ahol a legtöbb tegula feküdt, ott a felszínen enyhe domborulat is észrevehető volt. Itt állhatott az egykori római épület. Kevés kora római és jóval több jellegtelen őskori cserep került elő a lelőhelyről.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége: A lelőhelyet szántják, ami a lelőhely állandó romlását, sérülését okozza, így a lelőhely jelenleg veszélyeztetett emiatt. Tilos a lelőhely területén a 30 cm-t meghaladó földmunka, mint pl. a mélyszántás vagy a talajlazítás.

Hrsz.: 075/11, 075/10, 075/9, 075/8

13. Gógánfa – Függő-domb (MRT 13. lh.)

Lelőhely-azonosító: 7964

A lelőhely megjelölése: kelta (La Tene C) telep, kora római telep

A lelőhely leírása: A Függő-domb a Marcal bal partján egy szigetszerű kiemelkedés. Minden oldalról vizenyős terület vette körül a hatvanas években. Ekkor főleg a délkeleti lejtőjén

találtak néhány cserepet – igen rossz megfigyelési körülmények közt. A fellelt korszakok: La Tene C korszak, kora római időszak.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége: A lelőhelyet szántják, ami a lelőhely állandó romlását, sérülését okozza, így a lelőhely jelenleg veszélyeztetett emiatt. Tilos a lelőhely területén a 30 cm-t meghaladó földmunka, mint pl. a mélyszántás vagy a talajlazítás.

Hrsz.: 077/2

14. Gógánfa – Gógánfai vasútállomás, Gyömörey Gáspár birtoka (MRT . lh.)

Lelőhely-azonosító: 7965

A lelőhely megjelölése: későbronzkori (halomsíros kultúra) telep

A lelőhely leírása: A gógánfai vasútállomás közelében, Gyömörey Gáspár egykori birtokán eke által feldúlt urnasírban bronzhuzal karperecet találtak, mely a Darnay-gyűjteménybe került. A MRT kötet említi, hogy a csabrendeki temetőből említett párhuzam alapján valószínű, hogy az urnasír a későbronzkori halomsíros kultúrába tartozott.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége: A lelőhelyet szántják, ami a lelőhely állandó romlását, sérülését okozza, így a lelőhely jelenleg veszélyeztetett emiatt. Tilos a lelőhely területén a 30 cm-t meghaladó földmunka, mint pl. a mélyszántás vagy a talajlazítás.

Hrsz.: 0139/6, 0139/3, 0139/4, 0139/5

15. Gógánfa – Tihany utca déli vége

Lelőhely-azonosító: 75589

A lelőhely megjelölése: középkori telep

A lelőhely leírása: A Sümeg és környéke szennyvízhálózat kiépítése előtti terepbejárás során Kovács Ferenc és munkatársa Gógánfa déli végén a Tihany utcától és a vágóhídtól nyugatra, a Marcal folyását követő észak-déli irányú dombvonulat nyugati lejtőjén 350 x 130 méteres területen találta meg a középkori kerámiával keltezett lelőhelyet.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége: A lelőhelyet nagyobb részét szántják, ami a lelőhely állandó romlását, sérülését okozza, így a lelőhely jelenleg veszélyeztetett emiatt. Tilos a lelőhely területén a 30 cm-t meghaladó földmunka, mint pl. a mélyszántás vagy a talajlazítás. A lelőhely déli felén egy kb. 80 m széles, kelet-északkelet – nyugat-délnyugati irányú gyümölcsös található. Az ültetéssel bizonyosan sérült a lelőhely. A további sérülések, azaz a 30 cm-nél mélyebb földmunkák elkerülendők.

Hrsz.: 318, 319, 320, 317/7, 317/8, 317/6, 317/3, 317/5, 317/4, 317/9, 0120/10, 0120/49, 0120/3, 0120/50, 095/4, 095/5, 095/1, 097

16. Gógánfa – Sportpályától délkeletre

Lelőhely-azonosító: 75591

A lelőhely megjelölése: római kori telep, Árpád-kori telep, késő középkori telep

A lelőhely leírása: A Sümeg és környéke szennyvízhálózat kiépítése előtti terepbejárás során Kovács Ferenc és munkatársa a sportpályától délkeletre, a Petőfi utca nyugati oldalán, a Marcal irányába nyugat felé lejtő domboldalon szórványosan római kori és középkori edénytöredékeket találtak 250 x 200 méteres területen.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége: A lelőhelyet belterület, de szántják, ami a lelőhely állandó romlását, sérülését okozza, így a lelőhely jelenleg veszélyeztetett emiatt. Tilos a lelőhely területén a 30 cm-t meghaladó földmunka, mint pl. a mélyszántás vagy a talajlazítás.

Hrsz.: 1, 2, 4, 3/1, 3/2, 20, 19, 46, 15, 14, 13, 11, 12, 10, 9, 8, 7, 5, 6

17. Gógánfa – Marcal keleti partja

Lelőhely-azonosító: 75593

A leelőhely megjelölése: őskori telep, középkori telep

A leelőhely leírása: A Sümeg és környéke szennyvízhálózat kiépítése előtti terepbejárás során Kovács Ferenc és munkatársa közvetlenül a Marcal keleti partján, a településről nyugat felé kivezető műút északi oldalán, egy alacsony dombháton őskori és középkori edénytöredékeket figyelt meg 110 x 100 méteres területen.

A leelőhely besorolása: nyilvántartott

A leelőhely veszélyeztetettsége: A leelőhelyet szántják, ami a leelőhely állandó romlását, sérülését okozza, így a leelőhely jelenleg veszélyeztetett emiatt. Tilos a leelőhely területén a 30 cm-t meghaladó földmunka, mint pl. a mélyszántás vagy a talajlazítás.

Hrsz.: 087/7, 09/1, 082

Gógánfa területéről, de a leelőhely közelebbi meghatározása nélkül került a Darnay-gyűjteménybe egy csiszolt kőbalta töredéke és 1908-ban egy bronzvéső. A Magyar Nemzeti Múzeum pedig La Tene-kori (azaz kelta) barbár ezüstérmét szerzett Gógánfáról.

1.3. A helyi építészeti örökség települési értékleltára

A Nemzeti Jogszabálytár Önkormányzati rendeletei között nem szerepel Gógánfa község helyi védettségéről intézkedő tartalmú hatályos rendelet.

2. A tervezett változtatások hatáselemzése

Tervezett változások:

A hatályos településszerkezeti tervhez képest, jelentős változások a terv készítése során nem történtek. A kisebb módosításokat, a megváltozott, vagy új fejlesztési igények és a magasabb rendű településrendezési tervekkel való összhang megteremtése, vagy az azok nyújtotta lehetőségek kihasználása generálta.

A TSZT-ben beépítésre szánt területeket érintő változások:

Új beépítésre szánt terület kijelölésére, a már korábban kijelölt és érvényben lévő lakóterületeken kívül új lakóterület nem kerül kijelölésre a település központi területén.

Új lakóterület a település kertvárosi beépítésű területén került sor, a tartalék gazdasági átsorolásával.

A **beépítésre szánt területeken** belül a területek átsorolásával, a településközpontban található (Deák Ferenc utca) a meglévő intézményi terület bővül, falusias lakóterület és gazdasági terület átsorolásával, településközponti vegyes területté.

Gógánfa tervezett belterületi határán részben belül és kívül, kerültek kijelölésre az új kereskedelmi szolgáltató és ipari gazdasági területek.

A TSZT-ben **beépítésre nem szánt területeket** érintő változások: A belterületi határon belül kijelölésre került a tervezett sport és sport rekreációs terület.

Megnövekedett a természet közeli területek nagysága a lakóövezet és a Marcal alkotta határvonalon, az általános mezőgazdasági területek csökkentésével.

Beépítésre nem szánt területek átsorolása elsősorban, ipari gazdasági területek, tartalék gazdasági területek révén jöttek létre. Általános mezőgazdasági területek átsorolásával jött létre a véderdő, természet közeli és temetőterület.

Új, beépítésre nem szánt különleges terület két helyen került kijelölésre: tervezett sport és temető területe.

2.1 A települési értékleltárban szereplő elemek vonatkozásában releváns rövid és középtávon tervezett változások ismertetése

Épített örökség

A településszerkezeti terv nem érinti a település „történelmi központját”.

Az új településszerkezeti terv főként a természeti értékek megőrzését és fenntartható fejlesztését irányozza elő. Ezt elsősorban a település közigazgatási határán belül kijelölt új természet közeli területek biztosítják. A „történelmi településközpont” megjelenése nem változik.

2.2.1 Régészeti örökség

A települési értékleltárban szereplő elemek vonatkozásában releváns rövid és középtávon tervezett változások ismertetése

3. számú módosítás:

A 0120/33, 0120/48 és a 0120/49. hrsz. területeken összesen 5,83 hektár felületen az IG jelű, iparterület besorolású terület módosul Gksz jelű, kereskedelmi-szolgáltató területté. (Beépítésre szánt területen belüli terület-felhasználás változás.)

4. számú módosítás:

A 0120/10, 0120/76, 0120/77, 0120/78. hrsz. területeken összesen 9,5 hektár felületen az IG jelű, iparterület besorolású terület módosul Gip gazdasági-ipari területté. (Beépítésre szánt területen belüli terület-felhasználás változás.)

9. számú módosítás:

A módosítás két részből áll. Az egyik módosítás során a sportpálya formális átsorolása történik meg. Terület: 0,93 hektár. Az érintett terület helyrajzi száma 18. a változásokat bemutató szöveg és a TSZT szerint. Mivel innen keletre található a 17, 18 (!), 19. stb. hrsz, így valószínűleg e területhez helyesen a 16. helyrajzi szám tartozhat. A terület a jelenlegi (K)Sp besorolásból Kb-sp sporttelep besorolásává módosul.

A másik ide tartozó módosítás a sportpályával dél felől határos területet érinti. Ennek során a 15. helyrajzi számú, Lf falusias lakóterület besorolású terület 2,09 ha nagyságban Ksr jelű, rekreációs célú területté módosul.

14. számú módosítás:

A részben az ökológiai folyosóhoz tartozó, természetközeli vízparti területek védett adottságainak megfelelő átsorolás. Az érintett terület: több részletben összesen 100,62 hektár. Az érintett helyrajzi számok: 09/1-/8, 09/22, 034/2, 034/4-/12, 034/14-/16, 036/1, 036/3, 036/4, 036/15-/17, 037/1, 065/6, 068/4, 069/2, 069/3, 071/2, 073/2, 075/2, 075/11, 075/12, 077/7-/9, 087/9, 087/25, 0105/1, 0105/2, 0108/1, 0108/5, 0108/7, 0117/2, 0119/4 egy-egy része. Má általános mezőgazdasági területek módosítása Tk természetközeli területté.

A változások hatásai a régészeti örökségre

3. számú módosításhoz:

A módosítással érintett terület nyugati szélén található a 75589. nyilvántartási számú régészeti lelőhely. A módosítás során már korábban is beépítésre szánt terület kerül módosításra, de a terület az eddigiekhez hasonlóképpen beépítésre szánt terület marad, így **a módosítás nem érinti a jelenlegi állapotnál hátrányosabban a lelőhelyet.** Megjegyzem, hogy a 2001. LXIV. törvény szerint lehetőség szerint el kell kerülni a földmunkákkal járó beruházásokkal a régészeti lelőhelyek területét. Javaslom, hogy ha mégis építkezésekre, 30 cm-nél mélyebb földmunkákra kerül sor a módosítási területen, azokat ne a terület nyugati részén a régészeti lelőhely területére tervezzék.

4. számú módosításhoz:

A módosítással érintett terület északnyugati szélén található a 75589. nyilvántartási számú régészeti lelőhely. A módosítás során már korábban is beépítésre szánt terület kerül módosításra, de a terület az eddigiekhez hasonlóképpen beépítésre szánt terület marad, így **a módosítás nem érinti a jelenlegi állapotnál hátrányosabban a lelőhelyet.** Megjegyzem, hogy a 2001. LXIV. törvény szerint lehetőség szerint el kell kerülni a földmunkákkal járó beruházásokkal a régészeti lelőhelyek területét. Javaslom, hogy ha mégis építkezésekre, 30 cm-nél mélyebb földmunkákra kerül sor a módosítási területen, azokat ne a terület nyugati részén a régészeti lelőhely területére tervezzék.

9. számú módosításhoz:

A módosítás első részéhez: A módosítással érintett területtől néhány méterre délkeletre található a 75591. nyilvántartási számú, „Sportpályától délkeletre” elnevezésű régészeti lelőhely. Mivel a lelőhely kiterjedését a szakemberek a felszíni leletanyag alapján határozhatták csak meg, nem kizárható, hogy a régészeti lelőhely jelen módosítási területet, a sportpálya területét is érinti, ezért érdemes megemlíteni a módosítások közt. Mivel a sportpályát érintő változtatások nem járnak a terület használatának módosulásával és nem járnak földmunkával, így **a 9. számú módosítás e része nincs semmilyen hatással a 75591. számú lelőhelyre.** Amennyiben a sportpálya területén a jövőben esetleg építkezéseket és földmunkákat kívánnak lebonyolítani, úgy elképzelhető, hogy a sportpályának a régészeti lelőhelyhez közeli részein esetleg előkerülnek a régészeti örökség

elemei. A 9. számú módosítás második része a sportpályától délre levő, 15. helyrajzi számú területet érinti. A 15. hrsz. keleti része a 75591. nyilvántartási számú régészeti lelőhely része. A módosítás során a korábban is beépíthető Lf jelzésű területből szintén beépíthető Ksr jelzésű terület lesz. **Ez alapján a módosítás nem befolyásolja károsan a régészeti lelőhelyet.** Meg kell jegyezni, hogy a 2001. évi LXIV. törvény alapján régészeti szempontból és a lelőhely megőrzése, védelme szempontjából az lenne a kedvező, ha a régészeti lelőhelyek területén elkerülhetőek lennének a földmunkákkal járó beruházások, tevékenységek, mivel a 30 cm-nél mélyebb földmunkák károsítják a régészeti lelőhelyeket.

14. számú módosításhoz:

A módosítás az alábbi régészeti lelőhelyeket érinti (északkeletről nyugatnak, majd délnek haladva a módosítási területen):

A 7954. nyilvántartási számú régészeti lelőhely nyugati részét érinti a módosítás.

A 7955. nyilvántartási számú régészeti lelőhely teljes területe a módosítási területre esik.

A 7956. nyilvántartási számú régészeti lelőhely északnyugati része a módosítási területre esik.

A 7957. nyilvántartási számú régészeti lelőhely nyugati része a módosítási területre esik.

A 7962. nyilvántartási számú régészeti lelőhely délnyugati része a módosítási területre esik.

A 7963. nyilvántartási számú régészeti lelőhely nyugati vége része a módosítási területnek.

A 75593. nyilvántartási számú régészeti lelőhely teljes területe része a módosítási területnek.

A 7953 nyilvántartási számú régészeti lelőhely délre fekszik a módosítási területtől, de csupán pár méter távolságban attól.

A 14. számú módosítás során Má általános mezőgazdasági területek módosítása történik Tk természetközeli területté. A földművelés során a régészeti objektumok és a régészeti leletek folyamatosan károsulnak. Mivel a jelenlegi művelési ág lehetővé teszi a földmozgatással, szántással, más földmunkával járó földművelést, a tervezett módosítás eredményeként pedig megszűnik a művelés, a talajmozgatás lehetősége, így az érintett régészeti lelőhelyek szempontjából **kifejezetten kedvező eredménnyel jár a tervezett módosítás.**

Nem kizárható, hogy a jövőben további építkezések, földmunkákkal járó változtatások történnek a település területén. Emiatt az alábbi részben átfogó tájékoztatás olvasható a régészeti lelőhelyeken tervezett, 30 cm-t meghaladó mélységű földmunkákkal kapcsolatban. A régészeti lelőhelyhez tartozó területen 30 cm-t meghaladó mélységű földmunkák tervezése esetén a földmunkák megkezdése előtt próbafeltárás vagy megelőző feltárás előírására lehet számítani az illetékes hatóság részéről. (Az illetékes hatósághoz az építési előadó juttatja el az engedélyezési eljárás során az építéshez tartozó tervdokumentációt.) A próbafeltárás során a tervezett beruházási területnek csupán egy részét, általában 10-30 százalékát tárja fel a területileg illetékes megyei hatókörű városi múzeum vagy más, a feltárás elvégzésére jogosult intézmény. A próbafeltárás eredményei alapján pontosabban látható, hogy szükséges-e megelőző feltárás és hogy az milyen költségekkel fog járni. Ha a próbafeltárásból az derül ki például, hogy a lelőhelynek csak egy kis részén találhatóak három rétegben a régészeti objektumok és a nagyobb részén csak egy vagy két réteg van, akkor a teljes terület feltárása esetén lényegesen kisebb összeget kell a beruházónak kifizetnie a feltárók részére, mintha próbafeltárás nélkül az egész területre – nem ismerve a rétegviszonyokat – háromrétegű lelőhely költségeit számolnák a régészek. Az is lehetséges, hogy a lelőhely egyes részein már korábban elpusztultak a régészeti objektumok vagy a lelőhelyen egy vagy több objektumok nélküli terület („üres folt”) található. A próbafeltárás során húzott kutatóárkokkal észlelve a lelőhely belsejében lévő esetleges objektumok nélküli nagyobb területeket, ezek feltárási költségének jelentős része levonható a lelőhely feltárási költségéből. (Lehet, hogy géppel leszedik a feltárók a humuszréteget, de ha ez alatt nincs az altalajba bemélyedő, ott nyomot hagyó régészeti objektum, akkor az objektumok kézi

eszközökkel végzett feltárására és az eredmények dokumentálására sem kerül sor – ez csökkenti a feltárás költségeit.)

A különböző rétegszámú lelőhelyek különböző módszerekkel történő kutatásának költségeit a 68/2018. (IV. 9.) kormányrendelet 8. melléklete tartalmazza. (Figyelem, ez az árszabás a törvényalkotók munkája eredményeként akár már 2018-ban is változhat!)

Beruházás tervezésekor jelentős segítséget jelenthet egy régész szakértő tanácsadása a régészeti munkák költségeinek tervezésekor.

Elképzelhető, hogy olyan helyszíneken kerülnek elő régészeti leletek váratlanul, mely területek nincsenek régészeti lelőhelyként számon tartva. Mivel e területek nem egy lelőhely részei, így az esetlegesen itt előkerült régészeti leletek bejelentése után nem kell feltérési költségre számítani, hiszen a földmunkát végző nem egy ismert lelőhelyen végzett földmunkát, így a véletlenszerűen előkerült leletek feltérásának a költsége nem őt terheli. Régészeti lelőhelyen kívül előkerült régészeti leletek, objektumok, jelenségek előkerülése és bejelentése esetén a területileg illetékes megyei hatókörű múzeum leletmentést köteles végezni. Mivel a leletmentésre a múzeumok általában nem rendelkeznek költségkerettel, így előfordulhat, hogy pénz híján az illetékes múzeum heteken át nem tudja elvégezni a leletmentést és így hosszú időn át nem folytatódhat a beruházás, azaz a megkezdett földmunka, mely során a régészeti leletek váratlanul előkerültek. Ilyen esetben előfordult már, hogy a leletmentés költségét felvállalta a beruházó, hogy a múzeum hamarabb befejezze a leletmentést és hamarabb folytatódhassanak a beruházás földmunkái. Azaz a törvények szerint a beruházó számára ingyenes leletmentés mégis költséggel járt.

Azon esetekben, ha utak, közművek, nyomvonalas létesítmények készülnek 30 cm-t meghaladó mélységű földmunkát végezve, az illetékes hatóság az engedélyezési eljárás során régészeti megfigyelést / régészeti szakfelügyeletet írhat elő a kivitelező költségére. A régészeti megfigyelést a területileg illetékes megyei hatókörű múzeum végzi. Ennek díja a 68/2018. (IV. 9.) kormányrendelet szerint nettó 8000 Ft/óra, de kiszállásonként minimum nettó 36.000 Ft-ot számlázhat ki a megfigyelést végző múzeum. Ha a régészeti megfigyelés során jelentős régészeti érték kerül elő az építkezés földmunkái során, akkor az építkezés földmunkáit leállítva megelőző feltérásra is sor kerülhet a vonatkozó jogszabályok alapján. Ez azonban igen ritkán fordul elő. Általában a régészeti megfigyelést végző régész nem akadályozza vagy csak egy-két órával lassítja az építkezés során előkerült anyag dokumentálásával az építkezést. A régészeti megfigyelés költsége a fenti kormányrendelet és a régészeti megfigyelés természete alapján általában jóval kisebb, mint a hasonló területen folyó megelőző feltérás költsége. A megfigyelés eredményeként jelentős régészeti emlék előkerülése esetén megelőző feltérásra is sor kerülhet, de erre nagyon ritkán kerül sor.

2.2.2 Történeti településre, település és tájszerkezetre

A településszerkezeti terv változtatásai pozitív módon befolyásolják a község természeti, tájképi megjelenését, melyet nagyrészt az általános mezőgazdasági területek természet közeli területté történő átsorolása von maga után. A tervezett változtatások a napjainkra kialakult „történelmi településszerkezetet” érinthetik a kijelölt településközponti funkciók. Az új beépítésre szánt területek, azonban gazdagíthatják a település működését, ezáltal megakadályozva a lakos szám csökkenését. A két védett templom környezetében kijelölt új településközpont érintheti az épületek település sziluettben való megjelenését.

2.2.3 Települési értékleltárban szereplő műemléki értékek

Jelenleg nincs, helyi védelemmel érintet épület, vagy műtárgy.

3. Értékvédelmi terv

Épített örökség:

Az épített örökség védelmét, megőrzését, a településkép védelméről szóló önkormányzati rendelet tartalmazza. A védelem alatt álló művi értékeket az eredeti formájukban kell megtartani és folyamatosan jó karban tartani.

A településrendezési tervben nem tervezhető a védett objektumok területének funkcióváltása, a környezetük jelentős átalakítása.

Helyi értékvédelemre kijelölt épületen vagy területen, bővítéssel felújítással járó építési tevékenység, illetve új épület, építmény építése esetén az új épületrésznek illetve épületnek, építménynek karakterében, tömegalakításában, illeszkednie kell a helyi védelem alá vont épület környezetében kialakult beépítési módhoz, karakterhez, tömegalakításhoz.

A közterületeken álló keresztek, ajánlatos az eredeti helyükön megtartani. Amennyiben egy későbbi fejlesztés miatt áthelyezésre kerülnének, akkor gondosan kiválasztott új helyszínen lehet felállítani, körültekintően elkészített tájépítész terv szerint.

Az országos műemléki védelem alatt álló építmények műemléki környezetét a településszerkezeti terv tünteti fel.

Műemlék, vagy helyi védelem alatt álló épületen, valamint műemléki ingatlanon, műemléki környezetben, illetve helyi védett épület ingatlanát határoló, vagy azon lévő kerítésen, reklámot, cégért, azok hordozó szerkezeteit elhelyezni nem szabad.

Régészet:

A mezőgazdasági tevékenység különösen veszélyezteti az eredeti összefüggéseiben megmaradt, helyben és fizikai állapotromlás nélkül megőrzendő régészeti emlékeket, amelyek közé elsősorban a kőből és/vagy téglából készült, római kori és középkori épületek földben rejtőző (többnyire az alapozáshoz tartozó) falmaradványai tartoznak. Ezen régészeti emlékek pusztulása a szántás mélységének növekedésével, illetve az erózió által okozott hatások miatt olykor igen látványos. A tervezett beruházások szempontjából korlátozó tényező lehet, hogy a 68/2018. (IV. 9.) Korm. r. értelmében a földmunkával járó beruházással el kell kerülni az ilyen régészeti emlékeket (21. § (3) c)) is.

A Kötv. 9. §-a alapján a régészeti lelőhelyeket – a fenntartható használat elvének figyelembevételével – csak olyan mértékben lehet igénybe venni, hogy azok állománya számottevően ne csökkenjen, illetve eredeti összefüggéseik jelentősen ne károsodjanak. A fenntartható használat a Kötv. 7. § 4. pontja szerint a védett kulturális örökség olyan módon történő használata – ideértve a kármegelőző és kárcsökkentő tevékenységeket is –, amely nem haladja meg a szakmailag indokolt mértéket és nem vezet az örökség elemeinek állapotromlásához, így biztosított fennmaradásuk a jelen és jövő nemzedékek számára. A Kötv. 10. § (2) bekezdése kimondja, hogy a régészeti lelőhelyek védelmére irányuló intézkedéseknek elsősorban megelőző, szükség esetén mentő jellegűeknek kell lenniük.

A fenti irányelvekhez kapcsolódóan régészeti lelőhelyek kapcsán felmerülő kárenyhítési lehetőségek az alábbiak.

I. Megelőző jellegű intézkedések

1. A nyilvántartott régészeti lelőhelyeket lehetőség szerint el kell kerülni a földmunkával járó fejlesztésekkel, beruházásokkal, ezért a beruházásokat megelőzően már a terület kiválasztás szintjén érdemes tájékozódni a célterület régészeti érintettségéről, és amennyiben ez lehetséges, elkerülni a régészeti lelőhelyet a tervezett beruházással. A Kötv. 19. § (1) bekezdése alapján a nyilvántartott régészeti lelőhelyeket jogszabályban meghatározott

esetekben és módon kötelezően el kell kerülni. Ezek az esetek a Korm. r. 21. § (3) bekezdése alapján a védett régészeti lelőhelyek, a nyilvántartott tájképi jelentőségű régészeti lelőhelyek és az eredeti összefüggéseiben megmaradt, helyben és fizikai állapotromlás nélkül megőrzendő régészeti emlékek. Ez utóbbi főszabály alól az örökségvédelmi hatóság csak belterületi ingatlanok, valamint örökségvédelmi vagy természetvédelmi célú beruházások esetén, illetve akkor térhet el, ha más meglévő építmény vagy műtárgy karbantartására irányul.

2. Régészeti érdekű területeken tervezett beruházás esetén megelőző régészeti kutatás vagy örökségvédelmi hatástanulmány készítése javasolható. *Régészeti érdekű terület* a Kötv. 7. § 29. pontja alapján valamennyi terület, természetes vagy mesterséges üreg és a vízmedrek azon része, amelyen, illetve amelyben régészeti lelőhely előkerülése várható vagy feltételezhető. Örökségvédelmi hatástanulmány készíttetését az örökségvédelmi hatóság is előírhatja a Korm. r. 87. § (4) bekezdése szerinti engedélyezési eljárásokban.

3. Amennyiben a tervezett tevékenység a Kötv. szerint nagyberuházásnak minősül, az örökségvédelmi jogszabály külön szabályait kell alkalmazni az engedélyezés és a megvalósítás folyamán. A nagyberuházásokhoz kapcsolódó engedélyezési eljárásokban a tervezett tevékenység örökségvédelmi hatásainak felmérésére Előzetes régészeti dokumentáció (ERD) készítését írja elő a Kötv. Az ERD-t a jogszabályban meghatározott szerv készíti el, ezt az első olyan hatósági engedélyezési eljárásban be kell nyújtani, amely földmunkák végzésére jogosít. Az ERD részét képező feltárási projektterv alapján kerül sor a konkrét régészeti feladatellátás meghatározására, amelyet – amennyiben engedélyköteles tevékenységről van szó – az örökségvédelmi hatóság engedélyez.

II. Mentő jellegű intézkedések

1. A védett régészeti lelőhelyek esetében örökségvédelmi engedélyt kell kérni a Korm. r. 53. §-a értelmében az örökségvédelmi hatóságtól – a más hatóság (örökségvédelmi szakhatóság hozzájárulásával vagy szakkérdés vizsgálata alapján kiadott) engedélyéhez nem kötött – minden 30 cm mélységet meghaladó földmunkához, tereprendezéshez, valamint depó, feltöltés, töltés létesítéséhez. Ebben az esetben – a Korm. r. 88. §-a szerinti kivételek fennállása esetén – a szükséges megelőző régészeti feltárást követően, illetve azzal párhuzamosan végezhető az engedélyezett tevékenység.

2. Nyilvántartott régészeti lelőhelyek esetében a szakhatóságként vagy szakkérdés vizsgálatában közreműködő örökségvédelmi hatóság a földmunkával járó beruházás kapcsán előírja a szükséges megelőző régészeti feltárást.

3. Régészeti lelet, jelenség vagy emlék váratlan előkerülése esetén azt a jogszabályban meghatározott módon be kell jelenteni, a tevékenységet szüneteltetni majd ezt követően az illetékes, feltárással jogosult intézmény elvégzi a mentő feltárást.

A kárenyhítés lehetőségeinek figyelembevétele a beruházások szempontjából mindenképpen fontos, hiszen a régészeti feltárások költségeit annak kell fedeznie, akinek érdekében az elvégzendő földmunka vagy a nyilvántartott régészeti lelőhely bolygatása szükségessé vált, így régészeti érintettség esetén a régészeti munkák költségével és időigényével is számolnia kell a beruházónak. A beruházások kapcsán célszerű lehet az előzetes egyeztetés az örökségvédelmi hatósággal.

A település területére eső nyilvántartott lelőhelyek száma 17, ezek közül 1 teljesen belterületen fekszik. (Ez az egy lelőhely is teljes egészében szántott terület!) 8 lelőhely teljesen szántott területen fekszik (ebben a 8-ban benne van az előbb említett belterületi lelőhely is), 6 lelőhely részben szántott, részben erdővel, ill. gyümölcsösrel fedett. 3 lelőhely évtizedekkel korábban még szántó volt, de kettő mára bozóttal, erdővel fedett, a harmadik helyén pedig gyümölcsös található.

A fentiek alapján a lelőhelyeknek csupán kis része (1 db) fekszik belterületen, de várható, hogy az eddig gyengén kutatott beépített részekben továbbiak is előkerülhetnek. A belterületi vagy egyéb beépített területrészekben azok az építési munkálatok, amelyek talajbolygatással járnak (pl. ház-, pince- vagy kerítésalap ásása, közművek vezetése, tereprendezés, oszlopállítást, fásítás, árokásás, útépités, stb.), veszélyeztető forrásnak minősülnek, az ilyen jellegű beavatkozás engedélyezése során az örökségvédelmi hatóság is részt vesz az eljárásban a hatályos jogszabályok alapján. A fentiek mellett bármilyen újabb beruházás (pl. alagcsövezés, melioráció, talajlazítás, csatornaásás, homok-, agyag- vagy földbányászás, magas- vagy mélyépítés, útépités, stb.), essen az bel- vagy külterületre, jelentős károkat okozhat a régészeti lelőhelyekben, ezért a fenti tevékenységek esetében az örökségvédelmi hatóság az engedélyezés során érvényesíti az örökségvédelmi érdekeket és előírja a szükséges örökségvédelmi hatáscsökkentő eljárást a beruházó számára, amely a gyakorlatban a megelőző régészeti feltárás valamely formáját jelenti. A hatóság saját hatáskörében eljárva mérlegeli a tervezett beruházás és az általa a régészeti örökségben keletkező visszafordíthatatlan folyamatok arányát, viszonyát, majd a jogszabályokkal összhangban, ezek alapján kikötésekkel engedélyezi vagy – jogszabályi feltételek fennállása esetén – elutasítja az engedélykérelmet.

Településünk 17 lelőhelyéből 16 teljesen külterületen található. Jelenleg legalább részben szántott 13 lelőhely területe. (Ez a valós állapot, nem pedig földhivatali, művelési ág szerinti nyilvántartás.) (A 14. szántott lelőhely nem szántó művelési ágban van, hanem a belterület része a sportpályától délkeletre.) A lelőhelyek az intenzív talajművelés miatt lassan, de biztosan pusztulnak. A szántás – különösen a mélyszántás – az erózióval kiegészülve folyamatos állagromlást okoz az érintett lelőhelyekben, tartós, több évtizedes ilyen jellegű használat során pedig a teljes megsemmisüléssel fenyeget. Ezekben a területeken a szántóként való használatot, mint az eddigi használati módot, az esetek többségében korlátozni ugyan nem szükséges, de javasolt a művelési ág megváltoztatása úgy, hogy az a lelőhelyek tartós és további romlással nem járó fennmaradását garantálja. Javasolt a gyepterület művelési ág és ennek megfelelően a füvesítés után kaszálóként vagy legelőként való hasznosítás bevezetésének megfontolása.

A gyep, rét, legelő művelési módok a régészeti lelőhelyek állapotának háborítatlan megőrzése szempontjából kifejezetten kedvezőek. Részben elvadult, gazosodott réten fekszik a 7954. és a 7956. számú lelőhely. (E két lelőhely a térképi állapot szerint feltehetően nem rendelkezik rétként nyilvántartott résszel, hanem itt szántót jelölhet a földhivatali nyilvántartás, de valójában részben gazos, bozótos rét a korábban szántott terület. Művelési ágak szerinti térképhez nem jutottam hozzá a tanulmány írásakor.) Javasolt törekedni a területek megőrzésére és lehetséges kiterjesztésére a régészeti lelőhelyeken és környezetükben.

A kert, szőlő vagy gyümölcsös kialakítása, illetve erdő telepítése többnyire jelentős veszélyt jelenthet a régészeti lelőhelyekre nézve, ugyanis a szőlő- és kertműveléshez, illetve az erdőgazdálkodáshoz általában kapcsolódó műveletek (pl. tuskózás, rigólirozás) a lelőhelyek vagy lelőhelyrészek megsemmisülésével járhatnak. E tevékenységeket ezért a régészeti lelőhelyek területén kerülni kell. Az örökségvédelmi hatóság örökségvédelmi hatástanulmány készíttetését írhatja elő újrahasznosításra, más célú hasznosításra vagy telekalakításra irányuló földhivatali eljárás esetén. A közelmúltban 5 lelőhely területét is érintette a gyümölcsösök telepítése. Az ötből egy lelőhely területe teljesen gyümölcsöshöz tartozik, 4 lelőhely területe részben gyümölcsös. A közhiteles régészeti nyilvántartás szerint a telepítés tervéről nem értesítették a jogszabályban meghatározottakat, azaz a telepítések törvényellenesen történtek a régészeti örökség elemeinek valószínűsíthető pusztításával. A jövőben be kell tartani és be kell tartatni a törvényi előírásokat. Kertes mezőgazdasági

területen jelenleg nincs lelőhelyünk. Jelenleg a helyszíni megfigyelések alapján erdővel fedett területen fekszik 1 lelőhely korábban szántó volt, beerdősült), részben erdővel fedett területen pedig 2 lelőhely.

Régészeti érdekű terület a település közigazgatási területére eső valamennyi vízfolyás vagy állóvíz partszakasza, még ha ezekben ma már nem is található víz. A jelen művelési ágaktól eltérni ezeken a területeken nem kell, jelenségek vagy leletek észlelése esetén azonban a jogszabályok által előírt tennivalókon túl értesíteni kell a helyi jegyző útján a területileg illetékes örökségvédelmi hatóságot és megyei hatókörű városi múzeumot is, hogy a lelőhely bekerülhessen a közhiteles örökségvédelmi nyilvántartásba. Amennyiben ezeken a területeken belül azonosítani sikerül a konkrét lelőhelyeket, azokra a továbbiakban a nyilvántartott régészeti lelőhelyekre vonatkozó szabályok és eljárások vonatkoznak. Újabb, jelentős földmunkával járó beruházás vagy változtatás ezért egyik ilyen területen sem javasolt. Amennyiben mégis beépítésre kerül régészeti érdekűként számon tartott terület, fel kell készülni régészeti lelőhely előkerülésére, ami az ott folyó munkálatokat lelassíthatja.

Egy-egy nagyobb területet érintő beruházás esetén – így esetleg útépítés, zöldmezős beruházás nyomvonalának, helyének végleges meghatározását megelőzően – célszerű külön örökségvédelmi hatástanulmány készíttetése. A hatástanulmány készítése során alkalmazott, nem roncsoló módszerek (légi fotó, terepbejárás, geofizikai felmérés) és szondázó kutatások segítségével a lelőhely kiterjedése és jellege viszonylag jól meghatározható. A terv véglegesítését megelőzően, saját megrendelésre készített örökségvédelmi hatástanulmány révén elkerülhető, hogy az engedélyeztetési fázisban az örökségvédelmi hatóság a kérelmet elutasítsa vagy a tervek módosítását írja elő. Egy-egy konkrét beruházás tervezési fázisában ezért mindenképpen érdemes egyeztetni az illetékes örökségvédelmi hatósággal.

Amennyiben a lelőhelyeken és régészeti érdekű területeken kívül kerülne elő lelet vagy jelenség, akkor a korábban részletesen leírt jogszabályok szerint kell eljárni.

Régészeti szempontból alapvetően fontos, hogy minden egyes nyilvántartott lelőhelyet érintő munkálat esetében, biztosított legyen a régészeti felügyelet. Tekintettel azonban a törvényi szabályozásra, amely szerint a beruházások esetében a szükségessé váló régészeti feltárások költségét a beruházónak kell állnia, valamint a váratlanul előkerülő lelőhelyek kapcsán szükséges mentő feltárások által okozott időkiesésre egy-egy beruházás során, a nem kellően motivált felek miatt a gyakorlatban továbbra is számolni kell a régészeti jelenségek egy jelentős részének dokumentálatlan pusztulásával. Ennek elkerülése érdekében szükséges az előrelátó tervezés, valamint a fejlesztések során az örökségvédelmi többletköltségek tervezése.

Településünk területén sem az egyes lelőhelyek jelentősége, sem a veszélyeztetés nem indokolja jelenleg egyetlen lelőhely védelemre vonatkozó felterjesztését sem.

Ugyanezen indoknál fogva, bár az egyes régészeti lelőhelyek többnyire jól hozzáférhetőek a kutatás számára, tervezett feltárásukat jelenleg semmi nem indokolja. Beruházást megelőző régészeti kutatás azonban szükség esetén minden területen lehetséges.

Településünk lelőhelyei közül jelenleg egyiket sem javasoljuk régészeti bemutatóhely kialakítására.

Szabályozási javaslatok

A jelenlegi károsan ható folyamat (talaj bolygatása) a fokozatos állagromlást jelenti a lelőhelyek számára. E folyamat elméletileg visszafordítható vagy legalább is megállítható

lenne, ha a területeken a talajművelést a lentebb felvázolt módon megváltoztatnák. Ehhez a helyi adminisztráció (Önkormányzat), a szakemberek (örökségvédelmi hatóság, megyei hatókörű múzeum) és az érintett magánszemélyek vagy vállalkozások konstruktív együttműködése szükséges. Ellenkező esetben a folyamat megfordíthatatlannak látszik és előbb-utóbb menthetetlenül a régészeti lelőhelyek teljes megsemmisüléséhez vezet.

A helyi védeettséggel összefüggő javaslatok

Helyi védelemre javasolt objektumok

Szükséges rendeletet alkotni!

Készült helyszíni bejárás és....

S.szám	Megnevezés	Cím, hrsz., egyéb azonosító adat, megjegyzés	Kép
1	Külley-kastély	Késő historizáló, neoreneszánsz jellegű nemesi kúria. 20. sz. első évtizedei	
2	Gyömörey-kúria Majorsági épületek	Vasút u. 17. Lakóház, magtár, istálló. Kora újkori eredetű, késő historizáló majorsági épületek	
3	Templomkereszt	A templom mellett álló késő historizáló kőkereszt, 1892.	
4	Útszéli kereszt	Deák Ferenc utcában, Tihanyi utca torkolatában (templommal szemközt) késő historizáló kőkereszt, 1936	
5	Útszéli kereszt	Arany János utcában, a Deák F. utca torkolatánál, késő historizáló kőkereszt, Sebestyén-Zöld 1911	
6	Útszéli kereszt	Deák F. utca 11., késő historizáló kőkereszt, Márton-Sebestyén 1919	
7	Útszéli kereszt	A községtől keletre, a vasút közelében álló késő historizáló kőkereszt, Takács Gy., 1909	
8	Temető	Az önkormányzati temető területe a 19. sz. végi és 20. sz. eleji homokkő sírjelekkel és sírkeresztekkel.	
9	Sírjel	Kettős, késő historizáló homokkő sírtábla. Sebestyén, 20. sz. első harmada.	
10	Keresztes sírjel	Keresztes, késő historizáló homokkő sírtábla. Hellek, 19. sz. vége	
11	Temetőkereszt	Késő historizáló homokkő temetői kereszt.	

12	Lakóház	Deák F. u. 11. historizáló-neoreneszánsz jellegű lakóház	
13	Lakóház	Deák F. u. 51. késő szecessziós lakóház	
14	Lakóház	Deák F. u. 76. talán kora újkori eredetű, historizáló lakóház	

Összefoglalás:

Épített örökség:

Gógánfa a Marcal folyó medencéje alkotta kistáj déli, a folyó kisebb vízhozamú, eredéshez közeli részén, fekvő település. A Marcal-medence hazánk óceáni éghajlati hatású területén található, amely a többi, szomszédos területhez képest átlagosan nagyobb és egyenletesebb eloszlású csapadékot, és alacsonyabb hőmérsékletet is jelent. A völgyet, így a település határát is a lejtőkkel határolt sík, magas talajvízállású termőterületek jellemzik.

Gógánfa történeti magját, a legkorábban lakott, és oldalhatáron álló házak sorával beépült, középen egykor kiszélesedő, szabálytalan, térszerű részét a mai Kisfaludy utca déli része, a Tihanyi utca északi vége, és a Fő utca ezek közé eső szakasza jelenti. A település nyugati határa a mai közelében volt, de keleten csak néhány száz méterrel húzódott a Tihanyi utcától nyugatra. A mai temető területe ekkor még távol eső külterületi hely volt.

Az utcák vezetése, a templom, a kápolna, és a két, későbbi formában fennmaradt úri lak telke azok, amelyek a 18. századi állapotokra visszavezethetők.

A falu növekedése a 19. században inkább a már lakott területek sűrűbb beépítését jelentette. A 20. század elejére a település északi és déli irányban is nőtt, a 20. század közepére kialakultak a részben korábbi eredetű Petőfi, Új, Arany János és Kisfaludy utcák, amelyek már a 20. század második felében épültek ki igazán.

A település jelenlegi falusias hangulatának, arculatának megőrzését, építészeti karakterét rövid- és középtávon a településképi arculati kézikönyv, valamint a településképi rendelet határozza meg. A településrendezési eszközök felülvizsgálata során javasolt változtatásokra a település építészeti karakterének hagyományos léptékét és arculatát megőrizve került sor.

Összességében elmondható, hogy a település értékeinek védelmében, az adottságokhoz alkalmazkodó szabályozás került kidolgozásra, mely védi a telekstruktúrát, az utcahálózatot, és a településkaraktert, továbbá figyelembe veszi a településen kialakult jellemző beépítési módokat, építésvonalat és épületmagasságokat.

Régészeti örökség:

A település területén maig összesen 17 régészeti lelőhely (terület) áll a Kötv. általános elvei alapján védelem alatt.

Ezek között egyetlen egy fokozottan védett régészeti lelőhely sem található. A vonatkozó kormányrendelet értelmében a védetté nyilvánított régészeti lelőhelyen a hatóság örökségvédelmi engedélye szükséges – a más hatóság (örökségvédelmi szakhatóság hozzájárulásával vagy szakkérdés vizsgálata alapján kiadott) engedélyéhez nem kötött – minden, 30 cm mélységet meghaladó földmunkához, tereprendezéshez, valamint depó, feltöltés, töltés létesítéséhez és a régészeti emlék megóvási, konzerválási munkálataihoz.

Minden ismert és nyilvántartott lelőhely esetében már a jelenlegi humuszréteg bolygatása (eltávolítása) is sérti a régészeti örökség földben rejlő emlékeit. Amennyiben ezek területén elkerülhetetlen az építési tevékenység, annak eljárásába a kulturális örökségvédelmi hatóságot be kell vonni. Ilyen esetben megelőző régészeti feltárássra kell számítani, amelynek költségeit a beruházónak kell viselnie.

A jelenleg hatályos jogszabályok szerint a település területén a régészeti feladatellátásra a megyei hatókörű Laczkó Dezső Múzeum (8200 Veszprém, Török Ignác utca 7.) jogosult.

Régészeti ügyekben szakhatóságként, illetve szakkérdés vizsgálatában jelenleg Veszprém megye teljes területén a Veszprém Megyei Kormányhivatal, Veszprémi Járási Hivatala Hatósági Főosztály Építésügyi és Örökségvédelmi Osztály (8200 Veszprém, Mindszenty József u. 3-5. Levelezési cím: 8210 Veszprém, Pf.: 1000. tel.: 88-550-497, e-mail: veszprem.epitesugy@veszprem.gov.hu) az illetékes.

Ez a hatástanulmány a készítés időpontjában rendelkezésre álló adatok alapján készült. A település területén időközben előkerülő lelőhelyekről a nyilvántartást vezető hatóság (Miniszterelnökség) vezet közhiteles nyilvántartást. Javasolt minden tervezett beruházás előtt a lelőhellyel való érintettségéről időben meggyőződni.

Nyilatkozat:

A hatástanulmány készítőiként kijelentjük, hogy a hatástanulmány épített örökségi és régészeti munkarésze az örökségvédelmi jogszabályok és a hatósági eljárások figyelembe vételével készült.

A hatástanulmány készítői egyúttal nyilatkoznak arról, hogy a tanulmány készítéséhez szükséges képesítéssel, gyakorlattal és szakértői jogosultággal rendelkeznek, szerepelnek a Miniszterelnökség által vezetett Műemléki szakértői névjegyzékben műemléki szakértőként (műemléki érték dokumentálása).

Batizi Zoltán régészeti szakértői nyilvántartási szám: 17-003

Jankovics Norbert művészettörténész, régész, műemléki szakértő:

Szakértői sz.: 21-0016

Máté Zsuzsanna építész, műemléki szakértő:

Szakértői sz.: 21-0073